

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

УДК 930:004

Калашникова О. Л.,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри гуманітарної,
психологічної підготовки
та митної ідентифікації культурних цінностей
Університету митної справи та фінансів

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕДОСКОНАЛОСТІ ОПISY ТА ОБЛІКУ МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ

LEGAL IMPLICATIONS OF THE IMPERFECTION OF THE DESCRIPTION AND ACCOUNTING OF MUSEUM COLLECTIONS

В статті досліджуються правові наслідки недосконалості опису та обліку музейних колекцій, їх невідповідності міжнародним стандартам каталогізації культурних цінностей (нормативно-правові акти ЄС, ЮНЕСКО, ВМО, ICOM (Міжнародна рада музеїв)) на прикладі Дніпропетровського художнього музею, Музею українського живопису, Дніпропетровського національного історичного музею імені Д.І. Яворницького та «Каталогу культурних цінностей, викрадених з державних музеїв, заповідників, установ та приватних колекцій (1999 – 2009 рр.)». Визначено актуальність введення міжнародних стандартів опису об'єктів культури в бази даних різних міністерств, що сприятиме плідній взаємодії з міжнародними організаціями та правовими установами, які забезпечують процес розшуку, охорони, реституції незаконно вивезених чи анексованих національних пам'яток культури.

Ключові слова: *правові наслідки, музейні каталоги, облік артефактів, стандартизація каталогізації артефактів, ICOM (Міжнародна рада музеїв), Облікова ідентифікаційна картка, експортний сертифікат.*

В статье исследуются правовые последствия несовершенства описания и учета музейных коллекций, их несоответствия международным стандартам каталогизации культурных ценностей (нормативно-правовые акты ЕС, ЮНЕСКО, ВМО ICOM) на примере Днепропетровского художественного музея, Музея украинской живописи, Днепропетровского национального исторического музея имени Д.И. Яворницкого и «Каталога культурных ценностей, похищенных из государственных музеев, заповедников, учреждений и частных коллекций (1999–2009 гг.)». Обоснована актуальность введения международных стандартов описания объектов культуры в базах данных различных министерств, что будет способствовать плодотворному взаимодействию с международными организациями и правовыми учреждениями, обеспечивающими процесс розыска, охраны, реституции незаконно вывезенных или аннексированных национальных памятников культуры.

Ключевые слова: *правовые последствия, музейные каталоги, учет артефактов, стандартизация каталогизации артефактов, ICOM (Международный совет музеев), Учетная идентификационная карточка, экспортный сертификат.*

The article examines the legal consequences of the imperfection of the description and accounting of the museum collections, their inconsistencies with international standards for cultural values cataloging (regulations of the EEC, UNESCO, WCO, ICOM) (on the example of the Dnipropetrovsk Art Museum, the Museum of Ukrainian Painting, the Dnipropetrovsk National Historical Museum named after D. I. Yavornytsky and the “Catalog of the cultural values stolen from the state museums, reserves, institutions and private collections (1999 - 2009)”. The relevance of the introduction of international standards for the description of cultural objects in databases of various ministries would contribute to the fruitful interaction with international organizations and legal institutions providing the process of tracing, protection, restitution of illegally exported or annexed national cultural values, is determined in the article.

Key words: *legal consequences, museum catalogs, artifact accounting, standardization of artifacts cataloging, ICOM (International Council of Museums), Object ID, Export Certificate.*

Постановка проблеми. Культурна спадщина є найважливішим національним ресурсом, що підтримує стабільність і усталеність процесу суспільного регулювання [1, с. 417], є чинником національної самоідентифікації, особливо важливим в період соціальної та політичної трансформації суспільства [19, р. 1819]. Розкрадання і незаконний вивіз об'єктів культурної спадщини, що активізуються в період збройних та соціальних конфліктів, чреваті безповоротною втратою артефактів. Високий рівень суспільної небезпеки таких діянь, зростання міжнародної злочинності в даній сфері вимагають від світової спільноти демократичних і правових

держав брати участь в удосконаленні системи нормативного регулювання протидії їм через широке застосування механізмів міждержавного співробітництва. Це передбачає удосконалення національної нормативно-правової бази у напрямку її кореляції із міжнародним законодавством і стандартами. Проте державна система охорони культурної спадщини в Україні знаходиться в стадії постреформаційної зміни і відчуває серйозні структурно-функціональні труднощі, наслідком яких є кризові явища в реалізації державної політики в галузі охорони об'єктів культурної спадщини [2, с. 3-4]. Ці процеси демонструють нездатність держави ефективно вирішувати

завдання збереження найбагатшої культурної спадщини країни виключно силами органів виконавчої влади [14, с. 526-527]. З іншого боку, відсутність вичерпних даних про об'єкти національної культурної спадщини, що зберігаються в музеях України і стають об'єктами викрадення або перебувають на окупованих територіях, унеможливило правовий захист цих артефактів, їх законну реституцію та доведення права власності України на об'єкти культури, що опинилися в зоні збройного конфлікту або в окупованому Криму.

Розв'язання проблеми збереження культурної спадщини, що гостро постає в умовах ситуації, яка склалася на сході України, неможливе без визначення основних завдань, одним з яких є створення такої системи контролю за збереженням пам'яток культури, яка б забезпечувала їхнє надійне зберігання, професійну каталогізацію, досконалий механізм контролю за їх переміщенням через державний кордон України й такі технології, що відповідають сучасним міжнародним стандартам розшуку та реституції викрадених культурних цінностей. Оскільки першоджерелом інформації про об'єкти культурної спадщини є музейні каталоги та інвентарні книги, саме вони мають забезпечити такий облік артефактів, який би відповідав уніфікованим міжнародним стандартам каталогізації і сприяв плідній взаємодії з міжнародними організаціями та правовими установами, що забезпечують процес розшуку, охорони, реституції незаконно вивезених чи анексованих національних пам'яток культури. Незважаючи на наполегливу цілеспрямовану діяльність різних відомств у цьому напрямку, на неодноразову постановку цієї проблеми у наукових публікаціях [2-10; 12; 13; 14; 17 та ін.], вирішення цієї задачі залишається справою майбутнього, правовими наслідками чого є ускладнення та унеможливлення процесу міжнародного розшуку та законного повернення в Україну національного культурного надбання.

Ступінь розробленості проблеми. На сьогоднішній день проблема уніфікації документального супроводження пам'яток культури у базах даних різних міністерств та відомств, що беруть участь у процесі збереження, охорони, законного переміщення через кордон, розшуку та реституції культурних цінностей, залишається майже поза увагою вітчизняних науковців.

Мета статті – на прикладі трьох музеїв Дніпра та *Каталогу культурних цінностей, викрадених з державних музеїв, заповідників, установ та приватних колекцій (1999–2009 рр.)* проаналізувати сучасний стан каталогізації музейних фондів в Україні і відповідність принципів опису та обліку об'єктів культури існуючим міжнародним стандартам, без урахування яких неможливий правовий захист національної культурної спадщини.

Виклад основного матеріалу. Аналіз принципів ведення каталогів у музеях Дніпра та матеріалів *Каталогу культурних цінностей, викрадених з державних музеїв, заповідників, установ та приватних колекцій (1999–2009 рр.)* [11] щодо відпо-

відності єдиному стандарту каталогізації артефактів з урахуванням міжнародного досвіду (вимоги ICOM, Model export certificate for cultural objects ЮНЕСКО та ВМО, Облікова ідентифікаційна картка предмета (*Object ID*) Інтерполу, Експортна ліцензія ЄС), здійсненій співробітниками кафедри культурології та митної ідентифікації культурних цінностей Університету митної справи та фінансів в рамках НДР «Розробка методичного, апаратного та програмного забезпечення системи ідентифікації культурних цінностей для реєстрації та контролю за переміщенням їх через митний кордон України», доводить, що ситуація з каталогізацією як у державних, так і у музеях іншої форми власності в Україні, на жаль, виявилася далекою від сучасних міжнародних вимог та стандартів [3; 7; 8; 9].

Однак, у новостворених музеях Дніпра більш активно і послідовно прагнуть враховувати міжнародні стандарти, розроблені ICOM (Міжнародною радою музеїв) та ЮНЕСКО, що показав порівняльний аналіз ведення каталогів у новому сучасному Музеї українського живопису, створеному лише у жовтні 2013 р., та у двох старих музеях: Дніпропетровському художньому музеї, початок історії якого сягає 1914 р., та у Дніпропетровському національному історичному музеї імені Д.І. Яворницького, заснованому ще у 1849 р. як "Музей древностей Екатеринославской губернии". Не лише вік, а й походження, об'єм та культурна значимість цих трьох потужних музейних колекцій суттєво відрізняються одна від одної.

Так, Музей українського живопису (м. Дніпро) – недержавна музейна організація, яка входить до Міжнародної ради музеїв (ICOM), має досить цікаве зібрання, що постійно поповнюється шляхом нових надходжень. З моменту заснування музею працює над каталогізацією фонду, який складається з понад 2500 творів живопису, графіки, емальєрного мистецтва тощо. Однак, незважаючи на організаційний зв'язок Музею з ICOM, на сьогоднішній день музей лише планує впроваджувати стандарт Посвідчення предмета мистецтва, запропонований Фондом Дж. Пола Гетті, – уніфікований документ опису пам'яток культури (*Object ID*), який виконує роль міжнародного стандарту з 1997 р., впроваджений, за рекомендаціями ICOM та ЮНЕСКО, у практичну діяльність музеїв, Інтерполу та Євромитниці.

Відповідно до рішення ICOM, розроблений міжнародний стандарт має стати основою для формування, в першу чергу, музейних каталогів. Розроблений міжнародний стандарт визначив форму Облікової ідентифікаційної картки предмета (*Object ID*), що має наступні рубрики (рис. 1).

Музей українського живопису має вичерпну інформацію про цей стандарт і навіть здійснює оформлення *Паспорта предмета искусства*, розробленого згідно з європейським стандартом *Object ID*. Однак такий Паспорт на практиці поки що надається лише покупцю витвору мистецтва, і це пояснюється обмеженою кількістю працівників і, в зв'язку з цим, неможливістю складання подібних паспортів на всі 2500 одиниць зберігання з колекції музею (рис. 2).

ІДЕНТИФІКАЦІЙНА КАРТКА ПРЕДМЕТА - OBJECT ID

ЗРОБІТЬ ФОТОГРАФІЇ
 Фотографії мають надзвичайно важливе значення для ідентифікації та планування реставрації предметів. Сфотографуйте загальність вигляду предмета, сфотографуйте крупним планом малюнок, написи, будь-які пошкодження чи реставраційні втручання. Якщо можливо, помістіть на злітку масштабну вимірювальну шкалу чи предмет відомого розміру.

ДАЙТЕ ВІДПОВІДІ НА ТАКІ ПИТАННЯ:

Тип предмета:
 Який тип предмета (іконопис, скульптура, гонимий, ваза)?

Матеріал і техніка:
 З якого матеріалу було виконано предмет (іскра, дерево, скло, метал, шовк)? Також вкажіть техніку (наприклад, різьба, литьє, гравіювання)?

Розміри:
 Як розміри та вага має предмет? Занежіть одиниці вимірювання, які використовувались (наприклад, сантиметри, дюйми), та вкажіть, які розміри вимірювались (наприклад, висота, ширина, товщина).

Написи і помітки:
 Чи містить предмет певні написи, цифри чи написи (наприклад, підпис, напис присвятки, назва, помітки виконавця (виробника), проби, відбитки про влади)?

Характерні особливості:
 Чи має предмет певні фізичні особливості, що можуть допомогти у його ідентифікації (наприклад: пошкодження, сліди реставрації чи дефекти виробництва)?

Назва:
 Чи предмет має назву, та якщо він відомий та його можна ідентифікувати (наприклад: «Криво»)?

Тема:
 Що зображено або представлено (наприклад, пейзаж, битва, жінка з дітьми)?

Дата чи період:
 Коли предмет був виконаний (наприклад: 1893 р., початок ХХІ ст., після Другої світової)?

Виробник:
 Чи відомо вам, хто виконав предмет? Це може бути як окрема особа (наприклад: Томас Томпсон), компанія (наприклад: Тіффані), чи культурна група (наприклад: Тоні).

НАПИШІТЬ КОРОТКИЙ ОПИС
 Сюди також можна включити будь-яку додаткову інформацію, яка допоможе ідентифікувати предмет (наприклад: ескіз і форма предмета, де був вироблений).

НАДІЙНО ЗБЕРІГАЙТЕ ІНФОРМАЦІЮ

192 x 291 mm

Рис. 1.

Музей українського живопису
 Червона площа, 5-А
 Тел.: (066) 610 37 96, (066) 666 31 66
 д-ПРОГЕТРОВСЬК

Музей українського живопису
 Червона площа, 5-А
 Тел.: (066) 610 37 96, (066) 666 31 66
 д-ПРОГЕТРОВСЬК

ПАСПОРТ ПРЕДМЕТА ИСКУССТВА
 (согласно общеевропейскому стандарту Object ID)

Тип предмета _____

Автор _____

Год рождения _____

Название _____

Материал, техника _____

Размер _____ x _____ см

Написи
 В _____ углу надпись _____

На оборотной стороне холста _____ надпись _____

Дата или период
 Согласно надписи на _____ (со слов заявителя), работа выполнена в _____ году.

Описание
 _____
 _____
 _____

Состояние

Рекомендации по хранению
 1. Не подвергать прямому воздействию влаги.
 2. Предпочтительно содержание работы при одинаковых температурно-влажностных условиях, без резких перепадов температурно-влажностного режима (оптимальные условия: температура 18-25 °С, влажность 40-60 %).

Вывод
 Работа написана в _____
 Может иметь коллекционное значение.

Примечание
 Данный документ не является основанием для вывоза произведения за пределы Украины.

дата _____ 20__ года
 место для печати _____

Директор Музея украинского живопису
 _____ (Бурбело С. В.)

www.museum-painting.dp.ua

Рис. 2.

Але і розроблений музеєм *Паспорт* не містить фото твору мистецтва (з вимог до якого і розпочинається опис у міжнародному стандарті *Object ID*). Як зрозуміло, фото об'єкта культури є його важливою ідентифікаційною ознакою, і відсутність фотографії унеможливило повноцінну ідентифікацію об'єкта культури.

Ситуація з описом культурних цінностей за міжнародним стандартом не краща і у державних музеях, до яких належать Дніпропетровський художній музей, фонди якого налічують близько 9000 одиниць, та Дніпропетровський національний історичний музей імені Д.І. Яворницького, до фондів якого увійшли: колекція Почесного громадянина Катеринослава О. М. Поля (4770 предметів), вартість якої становила 200 тисяч рублів сріблом; 70-тисячна колекція відкритого у 1902 р. Обласного музею імені О. М. Поля; 40 тисяч археологічних предметів, знайдених під час роботи Дніпростроївської археологічної експедиції на чолі з Д.І. Яворницьким у 1927–1932 рр., і багато інших предметів, що сформували фонди Меморіального дому-музею академіка Д.І. Яворницького, та музею «Літературне Придніпров'я» (філіалів Дніпропетровського національного історичного музею, які були створені у 1988 р.)

У державних музейних організаціях з метою вдосконалення системи обліку, обробки та використання інформації про музейні предмети, які складає Музейний фонд України, запроваджено **Науково уніфікований паспорт**. Вимоги щодо його заповнення та зміст затверджено Наказом Міністерства культури і мистецтв України «Про затвердження Порядку занесення унікальних пам'яток Музейного фонду України до Державного реєстру національного культурного надбання» N 653 від 25.10.2001 (Додаток 1 до п. 3.3), зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 14 лютого 2002 року за N 144/6432.

Зміст **Науково уніфікованого паспорта** загалом відповідає змісту стандарту, запропонованому Фондом Дж. Пола Гетті. Однак має деякі відмінності.

По-перше, головна інформація в Науково уніфікованому паспорті подана у вигляді, змішаному з додатковою та факультативною інформацією, що ускладнює розташування її в уніфікованій базі даних. До того ж занадто узагальнено реквізитне поле № 33 («Опис предмету»), в той час як у Посвідченні предмета мистецтва пропонується розмежувати такі ідентифікаційні ознаки як «Сюжет твору» та «Відмінні особливості».

По-друге, вимоги до фото, не прописані детально та обмежуються загальною рекомендацією: «Уміщується кольорова фотографія предмета розміром 9 x 13 см. Крім того, у паспорт може вкладатися фото предмета або його частин у різних ракурсах. Фотографія наклеюється з чотирьох сторін клеєм ПВА, розчиненим у воді». Зауважимо, що якісні фотографії предмету мистецтва є важливою ідентифікаційною ознакою, про що йдеться у Керівництві ЮНЕСКО «Юридичні та практичні заходи проти незаконного обігу культурних цінностей» (CLT/CH/INS-06/22), де надаються детальні рекомендації щодо фотографування об'єкта:

«-ідеальна точка зору – під кутом 90° по відношенню до центру предмета;

– порожнесті предмети краще фотографувати під невеликим кутом зверху, що відображає верхню частину предмета (наприклад, чаші);

– фотографування під різними кутами;

– розміщення вертикально поряд з предметом фотографічної масштабної лінійки та порівняльної карти кольорів, що документально підтвердить точний колір та розмір предмета;

– максимальна контрастність фону (чорний або білий);

– розміщення джерела освітлення у лівому верхньому куті для запобігання появи тіні на предметі;

– використання різних фонів та освітлення знизу та/або зверху для фотографування предметів, що склеєні між собою» [18].

Протидіяти незаконному обігу культурних цінностей в Україні та за її межами здатна єдина уніфікована система зберігання, вивезення/тимчасового вивезення та розшуку викрадених чи незаконно вивезених культурних цінностей, що відповідає б міжнародним стандартам та сприяє б плідній співпраці у цьому напрямку Міністерства внутрішніх справ та Інтерполу. Аналіз матеріалів означеного *Каталогу* показав, що така система на сьогоднішній день не сформована.

По-перше, відсутні єдині принципи каталогізації артефактів, які становили частину Музейного фонду України та були викрадені. По-друге, що є не менш важливим, включені до *Каталогу* атрибуційні ознаки пам'яток культури не відповідають міжнародній кодифікаційній системі. Саме це і не дозволяє занести розшукувані культурні цінності до єдиної бази даних Інтерполу.

Наведемо приклади за окремими видами культурних цінностей.

1. Жоден викрадений музейний експонат не має фотографії.

2. Часто відсутні розміри об'єкту або вказана лише довжина і дуже рідко – три показники розміру.

17. Німецький кинджал.

XX ст.

Інв. № Р – 2655.

Жашківський історичний музей.

Викрадено: 22.04.2014 р. [11, с. 18]

3. Для деяких артефактів не вказується матеріал, з якого вони виготовлені, а також час виготовлення та країна походження, для антикварної зброї рідко зазначається техніка декору.

30. Тесаки турецькі – 2 одиниці.

XVIII ст.

Музей О. В. Суворова с. Тиманівка.

Викрадено: 21.10.1999 р. [11, с. 19]

4. Відсутня інформація про наявність або відсутність клейма. При наявності клейма не завжди існує його опис (місце розташування, розміри, сюжетно-літературна частина).

26. Піхви й руків'я кинджала.

Срібло, дерево.

Оформлені орнаментом з чорнінням, клеймо в металі, внутрішня сторона – дерев'яна. Немає клинка, у руків'я край загнутий.

Лохвицький краєзнавчий музей ім. Г. С. Сковороди.

Викрадено: 13.10.2000 р. [11, с. 19]

В атрибуції предметів декоративно-ужиткового призначення спостерігаються ті ж недоліки. В описі порцелянових та фаянсових виробів та виробів з дорогоцінних металів часто відсутня інформація про клеймо.

8. Блюде.

XIX ст.

Порцеляна.

Розміри: d – 24 см.

Інв. № Д – 184.

Світлого кольору з рослинним орнаментом по колу.

Сосницький краєзнавчий музей ім. Ю.С. Виноградського.

Викрадено: 14.2001 р. [11, с. 33]

За відсутності фото та особливих ідентифікаційних ознак знайти викрадений одяг за таким описом, що надається нижче, вкрай неможливо:

153. Сорочка жіноча – 2 одиниці.

20-30-і роки ХХ ст.

УРСР.

Полотно. Вишивка гладдю.

Інв. № 1352; 1353.

Краєзнавчий музей с. Ольгопіль.

Викрадено: 24.09.2005 р. [11, с. 38]

Щодо атрибуційних ознак монет та предметів фалеристики, то не завжди вказані розміри (або тільки один – Ø), вага, опис аверсу та реверсу, та жоден артефакт не містить опису третього фацету – гурту. У предметах боністики також не завжди присутні описи аверсу та реверсу, відсутній опис водяних знаків [11, с. 44]

Якщо твори живопису, в основному, мають фото, то атрибуційні ознаки їх іноді або взагалі відсутні, або неповні та не дозволяють ідентифікувати твір. Це стосується, в основному, екземплярів з приватних колекцій, де, крім фото, не зазначені наступні ознаки: «вік та країна походження», «розмір», «матеріал», «техніка виготовлення», і навіть твори з музейних фондів не містять серед названих атрибуційних ознак інформації про «наявність або відсутність підпису», його стан та місце розташування.

Твори, автори яких невідомі, в Каталозі не мають навіть визначення живописної школи:

128. Невідомий автор. «Вечір»

Україна

Розміри: 85x55 см

Інв. № 98

Літературно-меморіальний музей М.П.Стельмаха.

Викрадено: 11.04.2008 р.

(Фото відсутнє) [11, с. 78].

Для порівняння наведемо витяг з бази даних Інтерполу, що містить опис викраденого твору живопису (фото присутнє).

Tree in Winter

Type: PAINTING/ODERN/FIGURATIVE/ EXTERIOR SCENE WITHOUT FIGURE

Period: 1955

Artist(s): SOSHANA

Technics: PAINTING / OIL

Height: 61 cm

Width: 46 cm

Signature state: LEGIBLE SIGNATURE

Materials: CANVAS/COTTON/FABRIC/LINEN

Нижче наданий переклад.

Дерево взимку

Вид: живопис/сучасний/фігуративний/екстер'єрна сцена без фігури

Час: 1955 р.

Автор: Сошана.

Техніка: живопис/олія.

Висота: 61 см.

Ширина: 46 см.

Стан підпису: підпис розбірливий.

Матеріали: полотно/бавовна/тканина/льон.

Графічні твори, хоч і мають достатні атрибуційні ознаки, але не супроводжуються фотографіями.

Не кращий стан має атрибуція ікон, які на сьогодні посідають перше місце за кількістю викрадень та ймовірністю потрапляння на закордонний антикварний ринок. Відсутність фотографій, розмірів тривимірних основ, матеріалу та техніки декорування окладів, а також іконографічного типу зображення Богоматері – все це унеможливує занесення цього виду предметів релігійного культу до бази даних викрадених культурних цінностей Інтерполу [приклади див: 9, с. 18].

Аналіз каталогів Музею українського живопису, Дніпропетровського художнього музею, Дніпропетровського національного історичного музею імені Д.І. Яворницького та *Каталогу викрадених культурних цінностей*, в якому міститься матеріал для аналізу каталогів різних музейних колекцій України, доводить, що ситуація з каталогізацією музейних фондів в Україні залишається незадовільною. Інвентаризація, що її було розпочато декілька років тому, не виправила ситуацію. По-перше, на цей період (приклад музеїв Дніпропетровська), через брак персоналу та часу дуже повільно здійснюється тільки звірка документів до наявних в колекціях музеїв артефактів. Щодо інвентаризації як такої, власне складання каталогу на підставі наявних інвентаризаційних карток Науково уніфікованого паспорту експоната, то про це найближчим часом годі і мріяти. Як відомо, за наказом МКІТУ N 653 від 25.10.2001 «Про затвердження Порядку занесення унікальних пам'яток Музейного фонду України до Державного реєстру національного культурного надбання», зазначені паспорти мали бути складеними на всі унікальні пам'ятки культури з музейних фондів до грудня 2005 р., але роботу й досі не завершено.

Наслідками інвентаризації стали:

1. Неможливість наукового дослідження артефактів, що зберігаються у музейних фондах. Так, аспірантки, що вивчали іконопис Придніпров'я, в тому числі, долю відомої колекції Д.Яворницького, а також декоративно-прикладне мистецтво краю (рушники, скрині), так і не отримали дозволу на вивчення музейних фондів Дніпропетровських музеїв саме тому, що відбувається процес інвентаризації.

2. Принципи інвентаризації, каталогізації не було уніфіковано, а точніше не спрацювало правило співпраці різних міністерств, без дотримання якого проблему збереження музейних фондів не вирішити.

Несуттєво покращує ситуацію і нова **Інструкція з організації обліку музейних предметів**, затверджена Наказом Міністерства культури України від 27.07.2016 № 580, що визначає порядок і форми реєстрації та обліку предметів музейного фонду, формулює не принципи опису (топографічного опису) предметів, а, в першу чергу, порядок маркування, нумерації та кількості сторінок облікових книг, форми їх ведення (рукописну, друковану, електронну). Щодо топографічного опису предмету, то у ньому, згідно Інструкції, мають зазначатися: «облікові номери згідно з реєстрацією музейних предметів у відповідній книзі обліку; назва і стислий опис предметів, кількість предметів групи зберігання; місце зберігання; дата складання опису тощо», тобто знову пропонується цілком інший стандарт замість того, що відповідає міжнародним нормам.

Саме **стислий опис предмета**, має відповідати міжнародному стандарту, але, виходячи з цієї Інструкції, він і у топографічному описі, і у графі 3 *Книги надходжень основного фонду; Книги надходжень науково-допоміжного фонду; Книги надходжень тимчасового зберігання*, а також Інвентарної книги, що є головною формою обліку музейних предметів, вже на другому етапі включає визначення автора, назви, та інформацію «про дату і місце створення (за наявності) або виявлення, техніку виготовлення та інші характерні особливості, достатні

для ідентифікації предмета, а також опис візуальних характеристик предмету (наявність клейм, марок, підписів на ньому тощо)» [15], що також не відтворює повною мірою міжнародний стандарт ICOM та ЮНЕСКО.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Правовими наслідками недосконалості документального супроводження і, у першу чергу, відсутності уніфікованого, відповідно до міжнародних стандартів, опису об'єктів культури у базах даних різних відомств в Україні є мала ефективність використання міжнародного правового механізму захисту та відстоювання права власності на анексовані пам'ятки культури. Створення єдиної системи електронного обліку пам'яток культури, побудованої на єдиному стандарті опису та каталогізації, який буде враховувати сучасний міжнародний досвід, дозволить наблизитися до вирішення цієї проблеми. Тільки за умови уніфікації принципів формування баз даних різних міністерств та відомств на основі єдиного зорієнтованого на міжнародні принципи стандарту опису та каталогізації можливе створення єдиної мережі електронного обліку та контролю за культурними цінностями, що забезпечує використання інформації про будь-які колекції об'єктів культури та позбавляє необхідності створення резервної документації, відсутність якої особливо в умовах збройного конфлікту не дозволяє встановити реальні обсяги втраченого чи незаконно привласненого й позиватися до міжнародних судових установ з приводу законного повернення втрачених Україною предметів мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акуленко В.І. Культурна спадщина. Великий енциклопедичний юридичний словник. К.: Юридична думка, 2007. 690 с.
2. Андрус Г.О. Охорона культурної спадщини України в контексті світових інтеграційних процесів (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 26.00.05 «Музеєзнавство. Пам'яткознавство». К., 2009. 20 с.
3. Калашникова О.Л. Електронний інвойс у контролі за переміщенням культурних цінностей Перспективи розвитку інформаційних та транспортно-митних технологій у митній справі, зовнішньоекономічній діяльності та управлінні організаціями: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Дніпропетровськ, 2 грудня 2011 р.). Дніпропетровськ: АМСУ, 2011. С. 57-59.
4. Калашникова О.Л. Законодавчі ініціативи з питань переміщення культурних цінностей: проблеми та шляхи їх вирішення. Актуальні проблеми економічної безпеки та митної політики України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: в 2 т. (Дніпропетровськ, 17 жовтня 2008 р.). Дніпропетровськ: АМСУ, 2008. Т. 2. С. 123–128.
5. Калашникова О. Л. Методика ідентифікації культурних цінностей в таможенній службі України. Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. (Київ, 24–27 травня 2005 р. К., 2005. С. 125–128.
6. Калашникова О. Л. Міжнародний досвід у сфері правового регулювання переміщення культурних цінностей в умовах поширення інтеграційних процесів. Актуальні проблеми зовнішньоекономічної діяльності та митної справи в умовах глобалізації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, 3 грудня 2010 р.). Дніпропетровськ: АМСУ, 2010. С. 146-148.
7. Калашникова О. Л. Музейні фонди як складова національної культурної спадщини: проблема каталогізації. Дослідження, реставрація та превентивна консервація музейних пам'яток: Сучасний стан. Перспективи розвитку. Наукові доповіді VIII Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 23-27 травня 2011 року). К.: ННДРЦУ, 2011. С. 176–179.
8. Калашникова О.Л. Порівняльний аналіз міжнародної та української систем реєстрації та ідентифікації культурних цінностей. Митна безпека. 2013. № 2. Хмельницький: ДНДІМС. С. 70–75.
9. Калашникова О. Л. Стандартизація каталогізації артефактів як засіб збереження культурної спадщини в умовах збройного конфлікту. Правова позиція. 2016. №1(16). Дніпропетровськ: УМСФ, 2016. С. 14–23.
10. Калашникова О.Л. Уніфікація обліку об'єктів культури як державна проблема. Культурологія та соціальні проблеми комунікації: інноваційні стратегії розвитку: матеріали міжнародної наукової конференції. (Харків, 24-25 листопада 2016 року). Харків: ХДАК, 2016. С. 135–137.

11. Каталог культурних цінностей, викрадених з державних музеїв, заповідників, установ та приватних колекцій (1999–2009 рр.) / редкол.: Савчук Ю.К. (голова); упоряд.: Шандрук М.Ю., Юрченко-Микита О.В. Держ. служба контролю за переміщенням культ. цінностей через держ. кордон України. К., 2010. 136 с.
12. Каткова Т.Г. Правова охорона культурної спадщини в Україні. Х.: Право, 2008. 216 с.
13. Кот С.В. Участь України в міжнародному культурному співробітництві щодо запобігання незаконному вивезенню культурних цінностей та їх поверненню до країн походження. Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: Зб. ст. К.: Інститут історії України НАН України, 2014. Вип. 19. С. 214–231.
14. Максимов В.В. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права з охорони культурних цінностей у внутрішнє право України. Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України / за ред. В. Н. Денисова. К.: Юстініан, 2006. С. 526–539.
15. Наказ Міністерства культури України від 27.07.2016 № 580 «Про затвердження Інструкції з організації обліку музейних предметів». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE29259.html.
16. Наказ Міністерства культури України від 25.10.2001 № 653 «Про затвердження Порядку занесення унікальних пам'яток Музейного фонду України до Державного реєстру національного культурного надбання», зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 14 лютого 2002 р. за N 144/6432. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0144-02/page>
17. Пушкар Н.Ю. Основні принципи створення наукових каталогів Науково-фондова робота в музеї. Методичні рекомендації. Луцьк, 2010. С. 15–20.
18. Юридические и практические меры против незаконного оборота культурных ценностей. Руководство ЮНЕСКО (CLT / CH / INS-06 / 22). URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001461/146118r.pdf>.
19. Benhabib S. The Claims of Culture: Equality and Diversity in the Global Era / S. Benhabib. Princeton University Press, 2002. 280 p.
20. Commission Regulation (EC) No 752/93. URL: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/gb/gb_eec75293_engorof.pdf.
21. *Object ID*: an international standard for describing art. URL: <http://archives.icom.museum/object-id/>.
22. UNESCO-WCOModelexportcertificateforculturalobjects. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001396/139620E.pdf> (c/7).